

TÜRKİYE'DE YAPI DENETİMİ UYGULAMALARI VE YAPI DENETÇİLERİNİN SORUNLARI

İsmail Öztürk [Şube Yapı Denetim Komisyonu Bşk.]

Kamusal bir hizmet olması gereken yapıların denetim işinde yaratılan rekabet ortamı denetim yerine denetimsizliğe yol açtı. Mühendis ve mimarların meslek odalarıyla bağlarının kopararak, mesleğin yapılışı üzerinde gözetim ve denetimin ortadan kaldırılmasına çalışıldı.

Yapı denetimi; güvenli, sağlıklı, ekonomik yapı elde edebilmek amacıyla yapıların ilgili idare ve yükleniciden bağımsız olarak tasarım, yapım aşamalarında can ve mal güvenliğini temin etmek üzere, imar planına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, norm ve standartlara uygun, kaliteli yapı inşa edilmesinin ve yürürlükte bulunan ilgili yapı yönetmelikleri ve standartlara uygun yapılmasının sağlanmasıdır.

Yapı Denetim Şirketi, kurucularının mühendis olduğu ve 4708 sayılı Yapı Denetim Kanunu ve bunun Uygulama Yönetmeliğine göre yapıların denetimi için, bünyesinde bakanlığın yetkilendirdiği sözleşmeli mühendis ve mimar bulunduran, İl Yapı Denetim Komisyonlarının ve Merkez Yapı Denetim Komisyonunun aldığı kararlara göre yapıların denetimini yapan ticari bir kuruluştur.

Yapı Denetçisi ise, yapı denetim kuruluşları bünyesinde branşlarına göre "Çevre Şehircilik Bakanlığı" tarafından "Denetçi" belgesi ile belgelendirilen, ilgili idare ve yükleniciden bağımsız olarak tasarım, yapım aşamalarında can ve mal güvenliğini temin etmek üzere, imar planına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, norm ve standartlara uygun, kaliteli yapı inşa edilmesinin; yürürlükte bulunan ilgili yapı yönetmelikleri ve standartlara uygun yapılmasının, Yapı Denetim Kanunu ve Yönetmeliğine göre yapılmasını sağlayan mimar ve mühendislerdir.

8 Yılda 69 Değişiklik

4708 sayılı Yapı Denetim Kanununun ve Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği 2001 yılında çıkarılarak yürürlüğe konuldu. Ayrıca aynı yıl Yapı Denetim Uygulama Usul Yönetmeliği yayımlandı.

5 Şubat 2008 tarihinde yönetmelik tamamen değiştirilerek yeniden düzenlendi. TMMOB'ye bağlı odaların yetkileri kısıtlanıp, proje müelliflerinden sicil durum belgesi yerine sadece taahhütname istenerek projeler oda denetiminden geçmeden ilgili idarelere ve yapı denetim kuruluşlarına verilmesi sağlanarak, odalar gelir kaybına uğratılarak finansal açıdan zor durumda bırakılmak istendi.

Bu kanun ve yönetmelik uygulamalarında zamanla pek çok sorun ortaya çıktı, 2008'den 2016'ya kadar tam 69 kez değişikliğe uğratıldı. En büyük değişiklik, 2011 ve 2015 yılında, Planlı Alanlar Yönetmeliği ve Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliğinde yapıldı. Bu değişiklikler çoğunlukla müteahhitler ve yapı denetim şirketlerinin lehine yapıldığı için, Yapı Denetim Kanununun ve Yönetmeliğinin uygulanmasında başka zorluklar baş gösterdi.

Ancak kanun ve yönetmelikleri yeterli görmeyen hükümet çıkardığı kanun hükmünde kararnameyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığına, yerel yönetimlere ve TOKİ'ye çok özel yetkiler verdi. TOKİ yapı denetimden muaf tutuldu, kentsel dönüşüm yasası çıkarılarak, siyasal iktidar büyük şehirlerde belirlediği alanları riskli bölge ilan edip belirli kuruluşlara arazi (arsa) rant alanları yarattı. TMMOB merkezi vesayete bağlanmak istendi ve kanun hükmünde kararnameyle bütün ülke imara açıldı. İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yasasına eklenen bir madde ile yapı denetim şirketleri ve dolayısı ile yapı denetçisi mimar ve mühendisler iş güvenliği denetiminden sorumlu tutuldular. Bu değişiklik ile müteahhitlerin inşaatlarda meydana gelen iş kazalarından dolayı sorumlulukları yapı denetim şirketleri ve yapı denetçisi mimar ve mühendislere yüklendi.

Kamusal bir hizmet olması gereken yapıların denetim işinde yaratılan rekabet ortamı denetim yerine denetimsizliğe yol açtı. Mühendis ve mimarların meslek odalarıyla bağları kopararak, mesleğin yapılışı üzerinde gözetim ve denetimin ortadan kaldırılmasına çalışıldı.

Bu değişikliklerden TMMOB ve üyelerini ilgilendiren hususlarda, yürütmenin durdurulması ve iptal davaları açıldı. 120 binden 180 bin m²'ye çıkarılan denetleme alanları, şantiye şefliğiyle ilgili bazı değişiklikler durduruldu. Ancak ilgili bakanlığın Danıştay'da üst kurula itiraz ederek yürütmenin durdurulmasını iptal etmesiyle denetim alanları bir kez daha 180.000 m² çıkarıldı. Sonunda Danıştay, 120.000/180.000 uygulamasını esastan iptal ederek, denetim alanı tekrar 120.000 m²'ye düşürüldü.

Bir Yapı Denetim Şirketi Başına Düşen Elektrik Mühendisi Sayısı 1.60

Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerle; parasal gücü olan müteahhit ve yapı denetim şirketlerinin, yapı denetim sistemini siyasal iradeye baskı yaparak kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmelerine zemin hazırlanmıştır. Bugün Türkiye genelinde 273.622 yapı denetçisi görev yapmakta olup, bunlar YDS sistemine kayıtlı güncel değerlerdir. Yapı denetim sisteminde 5.000 elektrik mühendisi, 6.509 makine mühendisi, 4.044 mimar, 110.000 inşaat mühendisi, 214 jeoloji mühendisi, 42.000 kontrol mühendisi kayıtlı bulunmakta ve bunların büyük bir kısmı da görev almaktadır. Bu veriler Bakanlığın web sayfasından güncel olarak alınmıştır.

Türkiye genelinde yapı denetim sistemine kayıtlı 2476 adet Yapı Denetim Şirketi bulunmaktadır. Bu şirketlerde elektrik mühendisi olarak çalışan denetçi sayısı 656. Bunlar güncel rakamlardır. Yapılan hesaplama ile bir yapı denetim şirketi başına düşen elektrik mühendisi sayısı ise 1.60'dır. Çoğu yapı denetim şirketleri bir elektrik mühendisiyle çalışmaktadırlar. Bunun da sebebini minha olarak tanımlayabiliriz. Çünkü yüzde 20 ve yüzde 60'larda yapılan hak edişlerdeki alan, toplam metrekare alanından düşüldüğünde, bu alan hem şirketin ve hem de mühendislerin yapı alanından düşürülmekte, fakat denetçinin düşürülen alandaki sorumluluğu devam etmektedir.

Toplam alandan düşürülen alan kadar yapı denetim şirketi yapı denetim işi almakta ve mühendislerin üzerine yeni almış olduğu yapı alanını ilave ederek mühendislerin yapı denetim alanının daha da artmasına sebep olmaktadır.

Yapı Denetimindeki Sorunların Çözümü Siyasi İrade Gerektiriyor

Soma'da, Zonguldak'ta, Erzurum'da, Esenyurt'ta, Kahramanmaraş'ta, Mecidiyeköy'de, İzmir'de meydana gelen iş kazalarında işçi kardeşlerimiz ağır yaralanmış, canlar yanmıştır. Bütün bunlar denetimsizlikten, iş güvenliği ve işçi sağlığı denetimi yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Yapıların denetiminde denetçiler tarafından da işçi sağlığı ve iş güvenliği denetimleri ve gerekli uyarılar yapılmamaktadır. Yapılar yapı denetim şirketleri tarafından denetlenmemekte; yapı denetim şirketleri, müteahhit ve yapı sahibi ile taşeronlar görevini yapmamaktadırlar. Bu durumdan, öncelikle parasının gücüne ve dolayısıyla müteahhitlerin isteklerine boyun eğen siyasi irade, sonra müteahhit ve daha sonra denetim kotasını doldurmak isteyen ve bunun için fiyat kırıp ucuza denetim yapan yapı denetim şirketleriyle az bir ücret karşılığında yapıların denetimine gitmeyip

sadece imzacılık yapan denetçi mimar ve mühendisler sorumludur.

Yapı denetimindeki sorunların çözümü siyasi iradede bitmektedir. Siyasi irade, yapı denetimi yapan ve denetçi mühendis ve mimarların bağlı olduğu TMMOB'yi taraf olarak yapacakları ortak toplantı veya komisyonlarda sorunları bir yönetmelik değişikliğiyle sonlandırabilir ve çözebilirler.

Kamuda da TOKİ'nin yapmış olduğu inşaatlarda yapı denetim mutlaka yapılmalıdır. Denetçilerin metropol kentlerde denetim alanları düşürülmelidir. Örneğin, bir denetçi elektrik mühendisi için yapılan hesaplamalar neticesinde denetim yapması gereken yapı alanı en fazla 60 bin metrekaredir.

Yapı Denetimin Avrupsası

İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya gibi Avrupa ülkelerinde bina türü yapılarda sigorta sistemi getirilerek, yapıların denetimi sigorta şirketleri tarafından yapılmaktadır. Bu sigortalar ile ilgili yasaya göre, işverenle sözleşme imzalayan mimarlar, müteahhitler ve mühendisler kendi iş kapsamında olmak üzere, yapı denetim firmaları, taşeronlar, işin çeşitli bölümlerini yapan üretici ve satıcılar, bunlara bağlı olarak çalışan elemanlar müteahhitle birlikte sorumlu oluyorlar. Bazı Avrupa ülkelerinde denetçiler eksper olarak görev yapmaktadırlar ve bunların bir yasası ve yönetmelikleri vardır. Bu örnekler alınıp, Türkiye'de yapıların denetiminde TMMOB ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından hazırlanacak düzenlemeler ile çözülebilir. Bunları çoğaltabiliriz. Almanya'da, Belçika'da, Fransa'da bu gibi örnekler mevcut. Onun için, yapı Denetim Kanunu ve Yönetmeliği mutlaka sil baştan yapıp yeniden düzenlenmelidir. 4708 sayılı Kanun ve Yönetmelik yeniden düzenlenmeli, yapıların denetimi müstakil denetçiler tarafından veya sigorta şirketleri tarafından yapılmalıdır. EMO İstanbul Şubesi Yapı Denetim Komisyon olarak önerilerimiz ve tekliflerimiz olmuştur.

Sonuç olarak mühendislik onuruna, iş ahlakına, mesleki terbiyeye uygun olarak yapı denetiminde çalışan ve SMM olarak proje çizen meslektaşlarımız görevlerini en iyi şekilde yapmalıdırlar.

Biz, Türkiye'nin iyi eğitilmiş bir grubuyuz ve gerçekten Türkiye üniversitelerinde en iyi puanlarla girilen yerlerden mezun olup geldik. Hepimiz de tecrübeliyiz. Bizim için bilgi problemi yok; fakat kendi sorunlarımızı çözme konusunda biraz pasifiz.

Odalar tarafından yapı denetçisi mühendislerimize, belirli aralılarla mühendislik bilgilerinin güncellenmesi amacıyla mesleki eğitim verilmelidir.

Yapı Denetim Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği, denetimin esas tarafı olan denetçi mühendisin bağlı olduğu TMMOB ile diğer taraflarca yeniden hazırlanmalıdır.

Yapı denetimi yapan meslektaşlarımız, yapı denetim firması ile yaptıkları iş sözleşmelerinde odamız tarafından hazırlanan sözleşmeyi örnek almalı ve bu sözleşmede meslek odaları da taraf olmalıdır.